

*О.М. Шемчук**Puziaka11@ukr.net*

*Нет ничего парадоксальнее женского ума.
Чтобы выучиться их диалектике,
надо опрокинуть в уме своем все школьные правила логики.
М. Ю. Лермонтов*

Психологічний підхід до гендерних особливостей мислення

Shemchuk O.M. Psychological approach to gender thinking peculiarities / O.M. Shemchuk // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D.Maksymenko, L.A.Onufrieva. – Issue 28. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2015. – P. 658–669.

О.М. Шемчук. Психологічний підхід до гендерних особливостей мислення. У статті розглянуто гендерні особливості мислення з психологічної точки зору. Констатовано, що мисленеві процеси жінок та чоловіків мають певні відмінності, що вказує на необхідність розробки та дослідження гендерної моделі формування і розвитку професійного мислення. Проведена нами робота базується на результатах останніх нейробіологічних досліджень, які підтверджують та наочно демонструють різницю мисленевих процесів із урахуванням гендерних особливостей.

Уточнено теоретичну базу для розробки методик формування та розвитку практичного мислення окремо для чоловіків і жінок.

Встановлено, що особливо актуальним застосуванням зазначеної теоретичної бази можуть бути військові організації, наприклад, Державна прикордонна служба України, в яких останні десятиріччя для проходження служби задіяна велика кількість жінок, а формування та розвиток їх професійного мислення як військовослужбовців відбувається так, як і раніше, коли армія здебільшого була «моногамною», – без урахування гендерного аспекту.

У результаті дослідження встановлено, що мислення жінок і чоловіків різняться та суттєво впливає на формування кожної особистості. Зазначено, що різниця мислення чоловіків і жінок спостерігається на психологічному, нейробіологічному, соціальному та інших рівнях, але, незважаючи на доведені гендерні відмінності мислення, мозок людини має адаптивну здатність, що дає можливість кожному індивіду навчитися різним моделям мислення. Зроблено висновок, що поєднання «жіночого» та «чоловічого» в мисленні утворює універсальну тенденцію його прогресу, що в подальшому сприятиме розвитку нового мисленнєвого потенціалу «прикордонника-професіонала».

Ключові слова: психологія мислення, гендерні особливості, мислення жінки, психічний процес, види мислення.

О.Н. Шемчук. Психологический подход к гендерным особенностям мышления. В статье рассмотрены гендерные особенности мышления с психологической точки зрения. Констатировано, что мыслительные процессы женщин и мужчин имеют определённые отличия, что указывает на необходимость разработки и исследования гендерной модели формирования и развития профессионального мышления. Проведенная нами работа базируется на результатах последних нейробиологических исследований, которые подтверждают и демонстрируют разницу мыслительных процессов с учётом гендерных особенностей.

Уточнена теоретическая база для разработки методик формирования и развития практического мышления для мужчин и женщин.

Установлено, что «точкой приложения» приведенного ниже материала, могут служить военнослужащие, например, Государственной пограничной службы Украины. В подобных военных организациях в последние десятилетия увеличилось количество женщин, у которых формирование и развитие профессионального мышления происходит без учёта гендерного аспекта, как и во времена «моногамности» армии.

В результате исследования установлено, что женское и мужское мышление существенно отличаются, и это косвенно влияет на формирование каждого индивида. Отмечено, что разница в мышлении женщин и мужчин видна на психологическом, нейробиологическом, социальном и других уровнях, но невзирая на доказанные гендерные отличия мышления мозг человека имеет адаптивную способность, которая дает возможность каждому освоить различные модели мышления, что существенно влияет на формирование каждой личности.

Сделан вывод о том, что сочетание некоторых особенностей «женского» и «мужского» в мышлении является универсальной тенденцией для его прогресса, а это в дальнейшем будет способствовать формированию мыслительного потенциала «пограничника-профессионала».

Ключевые слова: психология мышления, гендерные особенности, мышление женщины, психический процесс, виды мышления.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Існування принципів відмінностей мислення чоловіків і жінок створює умови виникнення, якісно нових шляхів формування професійного мислення з урахуванням гендерних особливостей. Зазначені відмінності в подальшому можна адаптувати та оптимізувати до військово-професійної діяльності, в якій залучені жінки-військовослужбовці Державної прикордонної служби України.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема гендера набула найбільшої актуальності в середині 70-х років ХХ ст. Саме цей період співпав з найбільшою емансипацією жінок і залученням

їх до різних видів професійної діяльності, на яких вони були до тепер не задіяні. В той час відбулися цікаві дослідження. Так, Г. Гейманс досліджував психологічні відмінності чоловіків і жінок [3], McKee, Sheriffs та Browerman et al., Є. П. Ільїн займались виокремленням якостей чоловіків і жінок [5]. Prentice, Carrance досліджували типові та не типові характеристики для чоловіків і жінок з точки зору гендерних стереотипів; Є. М. Зуйкова та Р. І. Ерусланова – естетичні гендерні відмінності; Люсьєн Леві-Брюль [7, с. 305] досліджував містичність жіночого мислення; Генрі Луїс Менкен – стереотипність жіночого мислення; Марсель Ашар вважав, що мислення жінок відбувається в процесі говоріння; К. Бенбоу досліджував гендерні переваги математичних здібностей і логічного мислення; Д. Гриндер, Р. Бендлер, В. В. Гуленко, Л. М. Собчик, Д. Шарп, К. Г. Юнг вивчали стилі мислення та порівнювали їх із конституційними особливостями людини; Н. М. Брагіна, Т. А. Доброхотова, Д. Данівін, Р. Зенхаузен, С. Спрингер, Г. Дейч досліджували вплив «міжкульової асиметрії» на стилі мислення людини; Г. А. Молохіна досліджувала вікові гендерні особливості стилів мислення [8].

Метою статті є дослідження гендерних особливостей мислення з нейробіологічної, філософської та психологічної точки зору з метою подальшого адаптування у процес формування професійного мислення жінок-військовослужбовців Державної прикордонної служби України.

Викладення основних результатів дослідження. Проблеми статі донедавна не було прийнято обговорювати в контексті питань публічної політики і тим більше вони майже не вивчалися та не розглядалися стосовно сфери безпеки та оборони нашої держави. Але саме держава бере на себе гарантування умов і сприяння активності для кожної статі, враховуючи реальні ситуації й забезпечує правове впорядкування соціально-статевих відносин [4]. Останнім часом значно збільшилася кількість осіб жіночої статі, яка пов'язує свою професійну діяльність із проходженням служби в різних військових формуваннях [10], у тому числі в Державній прикордонній службі України. Незважаючи на достатню кількість жінок-військовослужбовців, підходи до формування професійного мислення спеціалістів у Державній прикордонній службі України залишились уніфікованими – такими, що не містять гендерних особливостей.

Для того, щоб краще зрозуміти поняття «професійне мислення жінки», необхідно, насамперед, визначитись із поняттям «мислення». Проникнення в таємниці пізнання явищ навко-

лишнього світу можливе лише за участю мислення. Воно відображає дійсність узагальнено – через слова та мову, також тісно пов'язане з чуттєвим пізнанням, яке є головним інформатором про навколишній світ. Почуття, сприймання, мислення є ланками єдиного акту – людського пізнання.

У процесі еволюції людини відбулось справжнє диво – за допомогою мозку, з його надзвичайною можливістю сприймати реальність, почав відчувати свою власну присутність людина отримала можливість роздумувати, ніби роздивляючись з боку певну картину реальності, яку продукує її власний мозок. Так у голові виникло щось на кшталт внутрішнього особистісного самопізнання, незалежного «Я», що займається спостереженням. «Я» зі всіма відчуттями, думками та емоціями, яке ми називаємо роздумами.

Мислення – це опосередковане, абстрактне, узагальнене пізнання явищ навколишнього світу, їх суті та наявних між ними зв'язків, яке здійснюється шляхом розумових операцій (аналізу й синтезу, порівняння й розрізнення, суджень і умовиводів, абстракції, узагальнення тощо). Це вища форма відображальної діяльності.

Слід зазначити, що на практиці мислення як окремий психічний процес не існує, оскільки воно присутнє у всіх інших пізнавальних процесах – сприйнятті, увазі, уяві, пам'яті та мовленні. Найвищі форми цих процесів обов'язково пов'язані із мисленням, а ступінь їх розвиненості вказує на ступінь розвиненості людини.

Розрізняють три види мислення: наочно-дійове; наочно-образне; словесно-логічне [11], хоча підходи вчених до його класифікації відрізняються. Так, згідно з Паулем Блейєром, мислення буває аутистичним і реалістичним. Такі автори, як Г. Ліндсей, К. Халл, Р. Томпсон виокремлюють творче та критичне мислення. Крім розглянутого вище, мислення також поділяється на теоретичне та практичне; продуктивне (творче) та репродуктивне (не творче); інтуїтивне (чуттєве) та логічне; наочно-дійове, наочно-образне, словесно-логічне.

Наочно-дійове є найпростішим із відомих видів мислення, яке можна спостерігати у тварин та дітей раннього віку; при наочно-образному мисленні людина під час вирішення проблемного питання використовує не реальні матеріальні предмети, а внутрішні психологічні дії та перетворення образів зазначених предметів; словесно-логічне мислення – найвищий за рівнем розвитку вид мислення людини, що виникає у пізньому дошкільному віці та еволюціонує протягом всього життя.

Існує думка, що перевага у людини логічного чи інтуїтивного мислення зумовлена генетично і визначається перевагою в активності відповідної півкулі головного мозку: інтуїція – права, а логіка – ліва півкуля.

До форм мислення слід віднести поняття, судження, умозаключення, аналогію, до мисленнєвих операцій – аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, конкретизація.

Мислення є складним анатоμο-фізіолого-психологічним процесом. Останні дослідження не тільки визначили «матеріальну субстанцію мислення» [13], а й довели його гендерну особливість [14]. Для того, щоб дослідити «матеріальну субстанцію мислення», слід розглянути нейробіологічну точку зору на розуміння поняття «мислення».

З нейробіологічної точки зору головний мозок є сукупністю матеріальних структур, які збирають та обробляють сенсорну, когнітивну та емоційну інформацію. Роздумування – феномен мислення, пам'яті та емоцій, породжених перцептивними процесами у головному мозку. Для утворення однієї думки людині потрібна складна робота сотень тисяч нейронів [9, с. 34–35].

Демонстрацією вищезазначеного можна вважати дослідження, яке відбулось під керівництвом професора Арона Барбі в Іллінойському університеті (Чикаго, США) щодо «фізіології та фізичної субстанції роздумування» [13]. Вченому вдалося визначити місце розташування «інтелектуальних клітин» в головному мозку людини, тобто визначити місце «локалізації» *думки*. Стало відомо, що ділянки головного мозку, які відповідають за розмірковування, відокремлені від тих, що забезпечують наші фізіологічні функції та потреби. Зазначене дослідження було досить наочним, оскільки базувалося на методі комп'ютерної томографії головного мозку та тестових методиках, які фіксували когнітивні здатності. В дослідженні Арона Барбі брали участь ветерани В'єтнамської війни з вогневими ураженнями головного мозку [13, с. 2–4].

На основі даних, отриманих під час візуалізації за допомогою комп'ютерного томографа, було створено тривимірну карту кори головного мозку, яку для зручності аналізу, роздробили більш ніж на три тисячі елементів об'єму – вокселей. Досліджуючи зв'язок порушення функції пацієнта з ураженням відповідного вокселя чи їх групи, нейробіологам вдалося визначити ділянки, що відповідають за певні етапи мисленнєвого процесу, зокрема за думки (міркування).

Науковцями з'ясовано, що структури мозку, які відповідають за розумову діяльність, розташовані в передній лівій частині кори головного мозку (топічно за лобом), зліва у вісковій корі (топічно за вухом) та у тім'яній корі (топічно затилкова ділянка), а також у каналах білої речовини, які з'єднуються в зазначених зонах [13, с 5].

Отже, мислення не пов'язано з якоюсь окремою ділянкою мозку, але також і не розподілено по всьому мозку рівномірно, а визначається скоординованою роботою низки специфічних анатомічних ділянок.

Наступне недавнє дослідження, що мало нейробіологічне підґрунтя, стосувалось гендерних відмінностей мислення. У Принстонському університеті (Нью-Джерсі, США) за допомогою методу дифузної тензорної візуалізації було доведено, що «кордон» між «чоловічим» і «жіночим» мисленням досить розмитий, залежить від отриманого людиною досвіду і може змінюватись протягом життя [14].

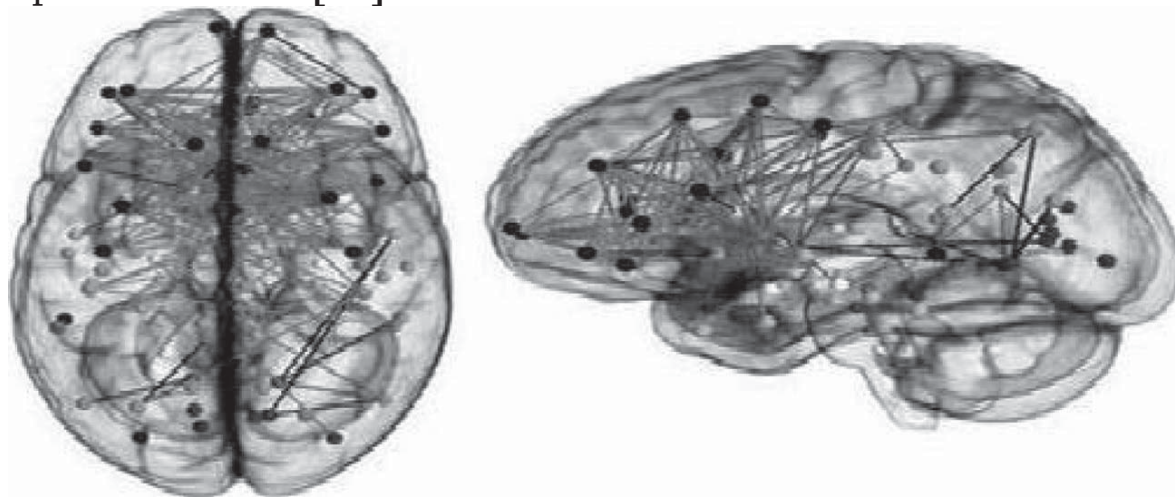

Рис. 1. Карта нейронних зв'язків жінки

Складено узагальнені карти нейронних зв'язків жінок (рис. 1) і чоловіків (рис. 2), які схематично демонструють основні шляхи, якими циркулюють «електричні сигнали» в головному мозку [14]. Якщо сіру речовину (тіла нейронів) представити у вигляді «комп'ютерів мозку», тоді біла речовина – це «проводи», що з'єднують ці комп'ютери.

У жінок і чоловіків спостерігаються принципово різні карти зв'язків (див. рис. 1, 2). Пам'ятаючи, що ліва півкуля відповідає за абстрактне, аналітичне, вербальне, дискретне мислення – логіку, в той час як права – за просторово-образне, синтетичне, невербальне, симультанне (одночасне), асоціативне мислення – інтуїцію, спробуємо проаналізувати ці рисунки.

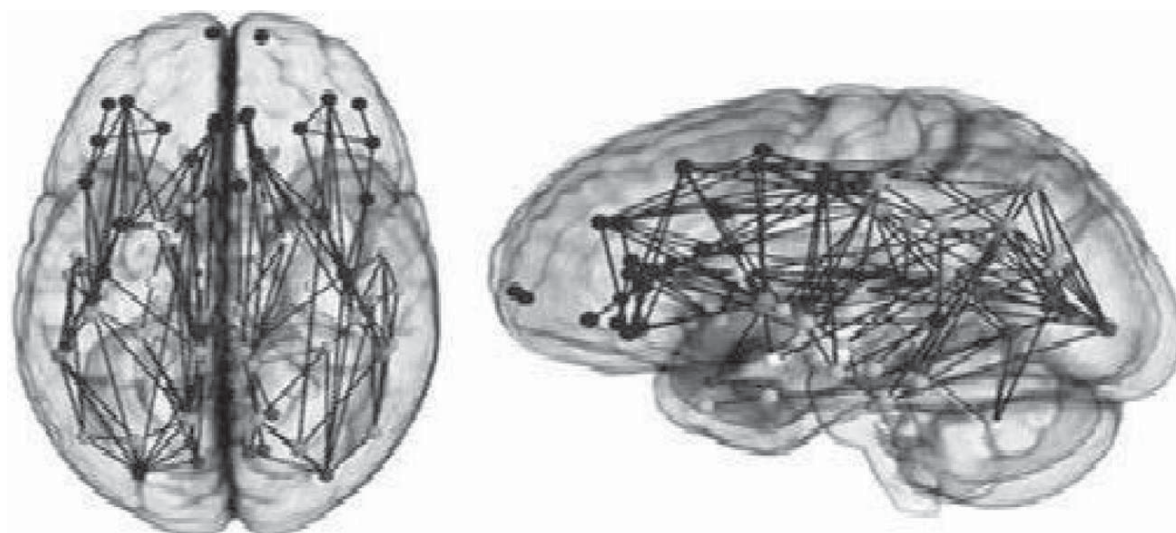

Рис. 2. Карта нейронних зв'язків чоловіка

Так, у жінок спостерігається велика кількість зв'язків між півкулями, що підтверджує їх здатність поєднувати логіку з інтуїцією, а в чоловіків, навпаки, інформація циркулює практично ізольовано в лівій і правій півкулях, оскільки чоловіки використовують логіку та інтуїцію окремо [14].

У силу того, що у чоловіків нейронні зв'язки сильніше ізольовані, їм властиве поетапне вирішення проблем, а саме по одній, крок за кроком. Їх мислення, на нашу думку, послідовне. Жінки, навпаки, «мультизадачні» – вміють думати і робити багато справ одночасно, що дозволяє їм бути більш збалансованими та універсальними. Завдяки універсальності мислення жінки рідко досягають максимальних «висот» в обраній справі, в той час як чоловіки зазвичай майстерні в одній сфері, але мають дисбаланс в інших.

Отже, на нашу думку, паралельність і однозадачність мислення чоловіків і жінок призводить до різних способів оцінювання певних явищ. Якщо чоловіки оцінюють явища за шкалою від 1 до 10 балів, то жінки кожній справі надають 1 бал.

Загальна кількість зв'язків між півкулями більша у жінок (див. рис. 1), завдяки цьому мислення у них, в цілому, більш різнобарвне. Особам жіночої статі притаманна добре розвинена пам'ять, особливо до деталей і швидкість мислення.

У чоловіків більше зв'язків у задній частині мозку (див. рис. 2), що вказує на розвинене у них просторове мислення та координацію, тому особи вони краще орієнтуються у великому просторі. У жінок (див. рис. 1) найбільша кількість зв'язків розташована в передній часті мозку і пов'язана із центрами спілкування [14] – жіноче мислення відбувається під час говоріння.[6].

Проаналізувавши дослідження, які розкривають *фізіологічні* особливості мислення, зокрема зародження та існування думки та статеві відмінності мислення, зробимо висновок про те, що чоловіче та жіноче мислення відрізняються не лише фізіологічними потребами, фізіологічною поетапністю мислення. Зазначене особливо актуальне в екстремальних умовах, які зв'язані із феноменом «дефіциту часу на прийняття рішень». Наприклад, слід підкреслити також, що необхідність швидко приймати рішення виникає під час несення служби з охорони Державного кордону України.

Спробуємо розібратися, як відбувається мислення. Основними складовими мисленнєвого процесу вважаються розмірковування, розсудок, розум і ймовірнісне мислення. Народна мудрість свідчить: «Як ми думаємо, так і живемо; краще думаємо, краще живемо». Для того, щоб краще зрозуміти механізм роботи мислення, слід уявити собі чотири субстанції: *розмірковування, розсудок, розум, ймовірнісне мислення*.

Так, розмірковування є властивістю мислення, що забезпечує виокремлення великого з малого. Адже, людині потрібно небагато побачити та почути для того, щоб вона потім могла довго роздумувати і багато зрозуміти.

Розсудок є здатністю мислення виокремлювати мале з великого. Завдяки розсудку людина вміло орієнтується в океані знань, його підґрунтям є знання та ерудиція.

Розсудок і розмірковування опираються на різні психічні здібності: розсудок на пам'ять; розмірковування на уяву, уявлення. Р. Декарт писав про це так: «Дедукція – роздуми пам'яті; інтуїція – роздуми уяви» [1]. Розмірковування тісно пов'язане із інтуїцією, а розсудок – із дедуктивною логікою.

Існують різні типи людського мислення. При перевазі у людини розсудку характерне розсудочне, дискурсивне мислення; розмірковування – афористичне, фрагментарне, інтуїтивне мислення. Якщо в мисленні однаково є сильні позиції розмірковування та розсудку – це розумне, діалектичне мислення; якщо слабкі – то емпіричне, вірогіднісне мислення.

Різниця між розсудком і розумом проявляється в їх відношенні до відчуттів та емоцій. Якщо розсудок «сперечається» з відчуттями, подавляючи їх, розум наближається до гармонії з відчуттями, він ніби включає їх в себе, спрямовує та управляє ними. Суттєвим елементом розсудочного мислення є інтуїція, яка не можлива без емоцій. Розумне мислення – творче, завжди залежне від натхнення.

Якщо *розмірковування, розсудок, розум, ймовірнісне мислення* застосувати до *гендера*, то буде зрозуміло, що у жінок розмірковування ближчі до почуттів і в деякому сенсі віддалені від розуму. У чоловіків, навпаки, розмірковування тісно взаємодіють з розумом і значно віддалені від почуттів. Отже, жіночі розмірковування потрапляють під сильний вплив почуттів і набувають більшої емоційності. Чоловічі розмірковування більш залежні від розуму [2].

Розглянувши все вищевикладене, можна зробити такі **висновки**: процес мислення є складним та інтегративним, в ньому залучені «розмірковування», «розсудок», «розум» і «ймовірнісне мислення», які взаємодіють по-різному в популяції людей, мають вікову, географічну та статеву особливості.

Чоловіче та жіноче мислення суттєво різняться – мають гендерні особливості, підтвердженням цьому є доказова база, сформована на основі досліджень останніх років [13, 14].

Адаптивність мозку дає можливість людині навчитись різним моделям мислення. Гібридизація мислення є універсальною тенденцією для його прогресу, що в подальшому сприятиме розвитку нового мисленнєвого потенціалу жінки.

Виходячи з актуальності проблеми, **перспективами подальших наукових розвідок** слід вважати, що процес формування професійного мислення жінок-військовослужбовців Державної прикордонної служби України при подальшому дослідженні може бути адаптованим до гендерних особливостей мислення.

Список використаних джерел

1. Балашов Л. Е. Философия : Учебник. – 2-я редакция, с изменениями и дополнениями / Л. Е. Балашов. – М., 2005. – 672 с.
2. Гадецкий О. Г. Законы судьбы, или три шага к успеху и счастью – Психология Третьего Тысячелетия / О. Г. Гадецкий. – Саратов : ООО «Сателлит», 2010. – 348 с.
3. Гейманс Г. Психология женщины / Г. Гейманс. – СПб. : Издательство О. Богдановой, 1911. – 248 с.
4. Гендерний аналіз українського суспільства. – К. : ПРООН, 1999. – 293 с.
5. Ильин Е. П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2003. – 366 с.
6. Козлов Н. И. Женское мышление происходит в процессе говорения : [Эл. ресурс] // Психологос – энциклопедия практической психологии / Н. И. Козлов. – Режим доступа : www.psyhologos.ru.

- psychologos.ru/.../muzhskoe_i_zhenskoe_myshlenie – Загла-
вие с экрана.
7. Леви-Брюль Л. Сверхъестественное в первобытном мыш-
лении / Л. Брюль. – М. : «Педагогика-Пресс», 1994. – 608 с.
 8. Молохина Г. А. Возрастные и гендерные особенности стиля
мышления студентов : автореф. дисс. ... канд. психол. наук:
19.00.13 / Г. А. Молохина. – Ростов-на-Дону: ЮФУ, 2010. –
24 с.
 9. Тайна Бога и наука о мозге. Нейробиология веры и религиоз-
ного опыта / Э. Ньюберг, Ю. Д'Аквилли, В. Рауз; пер. с англ.
М. Завалова. – М. : Эксмо, 2013. – 280 с.
 10. Устинович Е. С. Женщина и армия: вопросы комплектования
/ Е. С. Устинович // Военная мысль. – 2003. – №12. – С. 56.
 11. Ягупов В. В. Військова психологія / В. В. Ягупов. – К. : ВК
ТОВ «Тандем», 2004. – 656 с.
 12. Яснова В. Как мужчины и женщины понимают друг друга :
[Эл. ресурс] // Психологос – энциклопедия практической
психологии / В. Яснова. – Режим доступа [www.psychologos.
ru/.../kak_muzhchinam_i_zhenschinam_ponimat_drug_
druga](http://www.psychologos.ru/.../kak_muzhchinam_i_zhenschinam_ponimat_drug_druga) – Заглавие с экрана.
 13. An integrative architecture for general intelligence and
executive function revealed by lesion mapping Brain /
A. K. Barbey, R. Colom, J. Solomon, F. Krueger, C. Forbes,
J. Grafman // A Journal of Neurology – Oxford University
press. – Режим доступа : [http://dx.doi.org/10.1093/brain/
aww021](http://dx.doi.org/10.1093/brain/aww021) 1154-1164 First published online: 6 March 2012.
 14. Sex differences in the structural connectome of the human
brain / Proceedings of the National Academy of Sciences of the
United States of America – Edited by Charles Gross, Princeton
University, Princeton, NJ, and approved November 1, 2013
(received for review September 9, 2013) // M. Ingalhalikara,
A. Smitha, D. Parkera, T. D. Satterthwaiteb, M. A. Elliottc,
K. Ruparelb, H. Hakonarsond, R. E. Gurb, R. C. Gurb,
R. Vermaa. – Режим доступа : [http:// 6.s085/www/papers/
sex-differences.pdf](http://6.s085/www/papers/sex-differences.pdf).

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Balashov L. E. Filosofia: Uchebnik, 2-ja redaktia, sizmeneniamy
I dopolneniamy / L. E. Balashov. – M., 2005. – 672 s.
2. Gadeckiy O.G. Zakoni sudbi, ili tri shaga k uspehu i schastiu –
Psihologia Tretego Tisachiletia / O G. Gadeckiy OOO / «Satelit»
Saratov : 2010. – 348 s.

3. Geimans G. Psihologia gensini / G. Geimans. – S-Peterburg : Izdatelstvo O. Bogdanovoj, 1911. – 248 s.
4. Gendernij analiz ukraïnskogo suspilstva. – K. : PROON, 1999. – 293 s.
5. Iljin E.P. Diferencialnaja psihologia muzhchini i zhensini / E.P. Iljin. – SPb.: Piter, 2003. – 366 s.
6. Kozlov N. I. Zhenskoe myshlenie proishodit v procesi govorenja/ Psihologos – enciklopedia prakticheskoy psihologii N. I. Kozlov. Rezhym dostupu: www.psychologos.ru/.../muzhskoe_i_zhenskoe_myshlenie – Zagolovok s ekrana.
7. Levi-Brul L. Sverhestestvennoe v pervobitnom myshlenii/ L. Brul. – M. : «Pedagogika-Pres», 1994. – 608 s.
8. Molohina G. A. Vozrastnie i gendernie osobennosti stilja myshlenia studentov : avtoreferat dis. kand. psihol. nauk: 19.00.13 / G. A. Molohina. – Rostov-na-Donu : UFU, 2010. – 24 s.
9. Taina Boga I nauka o mozge. Neiyrobiologia veri i religioznogo opita/ E. Nuberg, U. D'Akvili, V. Rauz; perevod s angliskogo M. Zavalova. – M. : Eksmo, 2013. – 280 s.
10. Ustinovich E. S. Zhensina I armia; voprosi komplektovania / E. S. Ustinovich// voenaya misl. – 2003 – №12 – S. 56.
11. Yagupov V. V. Vijskova psihologia / V. V. Yagupov. – K. : VK TOV «Tandem», 2004. – 656 s.
12. Yasnova V. Kak muzhchini i zhenshiini ponimaut drug druga/ Psihologos – enciklopedia prakticheskoy psihologii/ V. Yasinova. – Rezhym dostupu: www.psychologos.ru/.../kak_muzhchinam_i_zhenschinam_ponimat_drug_druga – Zagolovok s ekrana.
13. An integrative architecture for general intelligence and executive function revealed by lesion mapping Brain / A. K. Barbey, R. Colom, J. Solomon, F. Krueger, C. Forbes, J. // A Journal of Neurology – Oxford University press. – Rezhym dostupu: <http://dx.doi.org/10.1093/brain/aws021> 1154-1164 First published online: 6 March 2012.
14. Sex differences in the structural connectome of the human brain / Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America – Edited by Charles Gross, Princeton University, Princeton, NJ, and approved November 1, 2013 (received for review September 9, 2013) // M. Ingahalikara, A. Smitha, D. Parkera, T. D. Satterthwaiteb, M. A. Elliottc, K. Ruparelb, H. Hakonarsond, R. E. Gurb, R. C. Gurb, R. Vermaa. – Rezhym dostupu: [http:// 6.s085/www/papers/sex-differences.pdf](http://6.s085/www/papers/sex-differences.pdf).

O.M. Shemchuk. Psychological approach to gender thinking peculiarities. The article deals with the specific features of gender thinking in accordance with a psychological approach. It is stated that the research in this field is interesting, because having understood the specifics of men and women's thinking, we plan to develop and study a gender model of professional thinking formation and development. During the research process in this field, the latest results of neurobiological researches were used to prove and demonstrate a difference of thinking processes taking into the consideration the gender specifics.

Due to conducted research, we have defined a theoretical basis for the techniques development to form and develop the practical thinking individually for men and women.

It is established that the most topical implementation of such basis could be military organizations, such as the State Border Guard Service of Ukraine, where during last decennium a lot of women were involved into service. Despite this, women's professional thinking as servicemen is still being formed as in times, when the army was «monogamic», it means without taking into the consideration a gender aspect.

A key idea of our research is that thinking of women and men differs and as result has significant influence on every personality formation. The difference between men and women thinking is vivid at the psychological, neurobiological, social and other levels, but despite the proven gender differences of thinking, human brain has an adaptive capacity that gives every individual an opportunity to master various thinking models. Therefore, a combination of women features and men features in thinking process forms a unique tendency for its progress, that in future will contribute to a new thinking potential development of border guard-professional.

Key words: psychology of thinking, gender specifics, woman's thinking, psychical process, types of thinking.

Received January 11, 2015

Revised January 23, 2015

Accepted February 10, 2015